

1. BEVEZETŐ²

Jelen tanulmány az árva művekkel, valamint az árva művek felhasználására vonatkozó engedélyezési rendszerrel foglalkozik.

Célja az árva művekre vonatkozó hatályos magyar szabályozás vizsgálata, az esetleges hibák, hiányosságok feltárása mellett. A tanulmány választ keres továbbá arra a kérdésre, hogy miért nem teljes a szerzői jogi védelem az árva művek fölött, valamint melyek lennének a védelem kiterjesztésének, illetve csökkentésének alternatívái, és ezek milyen következményeket vonnának maguk után.

A kérdés megválaszolásához a tanulmány röviden áttekinti a jelenlegi szabályozási szint történeti előzményeit abból a szempontból, hogy mely korban mely jogág alá tartozott a szerzői jog és milyen védelmi eszközök álltak rendelkezésre a jogosultságok érvényesítésére. Az árva művekre vonatkozó jelenlegi szabályozás bevezetésével egy hosszú ideje tartó történeti ciklus ért körbe, amelynek zárókövét képezi a hatályos szabályozás. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a ciklikus folyamat körbeérésével teljessé vált a szerzői jogi védelem a művek felett.

A tanulmány foglalkozik az árva mű fogalmi kritériumaival, az „ismert szerzős” művekkel közös kritériumokból kiindulva egészen a kifejezetten az árva művekre jellemző tulajdonságok kibontásáig.

Ezt követően a tanulmány megvizsgálja az árva művek és a plágium, ill. az átdolgozás intézményének lehetséges kapcsolódási pontjait.

2. TÖRTÉNETI CIKLUS A SZERZŐI JOGBAN

A szerzői jog hosszú fejlődésen ment keresztül megjelenésétől napjainkig. A szerző és a műve közötti kapcsolat, a védelmi szint és a védelmi eszközök koronként eltérő formában nyilvánultak meg.

A dolgozat témájának szempontjából célszerű röviden áttekinteni a szerzői jog történeti fejlődését. Az áttekintés alapját az adja, hogy mely területre tartozott az egyes korokban a szerzői jogi védelem, illetve milyen eszközökkel volt érvényesíthető a szerzői jogosultság. E tekintetben egy napjainkban körbeérő ciklust figyelhetünk meg.

A szerzői jog kezdetben nem – kizárólag – a magánjog alá tartozott.³ Hosszú, a közjog által uralt, illetve a közjog dominanciájával kísért fejlődés során került a magánjog kizárólagos hatósága alá és vált azon belül önálló jogággá, a közlemúltban pedig – az árva művek révén - ismét átfedésbe ke-

rült a közjoggal, szűkebben a közigazgatási joggal. Hozzá kell tennünk azonban, hogy ez a közjogi jogviszony a magánjogi jogviszony konstruálása céljából jön létre és a magánjogi felhasználási szerződés mintáját követi.

A szerzői jog kezdetben jogi értelemben még nem létezett, habár az alkotói tevékenység megjelent.⁴ Az ősember barlangrajzának is volt mai értelemben vett „szerzője”, alkotója, de ekkoriban a művek létrehozásánál nem kifejezetten maga az alkotás, hanem az ahhoz kapcsolódó különböző funkciók, célok domináltak.⁵ Emiatt nem beszélhetünk a mai értelemben vett szerzőről sem, aki az alkotás kedvéért alkot.

Idővel a szerző és a műve közötti kapcsolat elismerést nyert. Az antik világban már szankcionálták a szerző „jogának” megsértését, de nem jogi, hanem erkölcsi eszközökkel.⁶ Az idézőjelet az indokolja, hogy az ókorban a szerzői jog mai formájában még nem létezett.⁷ Az ókori Keleten a szerzők anonimitása érvényesült, Görögországban az alkotás egyet jelentett a „fellelés” folyamatával:⁸ az alkotó nem önmaga ötlötte ki a történeteket, kezét a műzsák vezették. Az antik görög dráma- és eposzírásban a hangsúly magán a cselekményen volt, amelyet az esetek többségében a mitológiából merítettek. Ez szintén alátámasztja a szerző személyének másodlagosságát, és a hitet a műzsák közbenjárásában az alkotói folyamat terén. Ebből logikusan következik az ókori görögök azon felfogása, mely szerint a létrejött mű (mai szóval) közkincs, hiszen a mitológiának nincs szerzője, a szóban forgó alkotó pedig nem tett mást, mint a műzsák által sugalltatot papírra vetette. A szerző perszonalizációja Homérosztól és Hésziodosztól figyelhető meg.⁹

Az ókori Rómában a szerző már rendelkezett bizonyos „jogokkal”, a mai személyhez fűződő jogok elődeivel. Ez magában foglalta a nyilvánosságra hozatal jogát (ezt követően a mű közkincsnek számított), a szerző nevével kapcsolatos jogokat, valamint a mű integritásához fűződő jogot. A szerző nevével kapcsolatos jogok pozitív és negatív joggá ágaztak szét; előbbi a névfeltüntetés jogát, utóbbi azt a jogot jelentette, hogy a szerző nevét ne tüntethessék fel nem hozzá tartozó művön. Ez utóbbi mai gondolkodással furcsának tűnhet, ám nem szabad megfeledkeznünk a szerző és műve közötti kapcsolat elismerésének kezdetleges szintjéről, valamint arról a szokásról sem, hogy amikor a szerzők művüket ajándékba adták vagy küldték valakinek, gyakran nem tartották szükségesnek nevük feltüntetését.¹⁰ A fenti három „jog” azonban az ókori Rómában inkább társadalmi elvként funkcionált, mint a mai értelemben vett jogként.¹¹ A római jog *persona* kategóriája ugyanis a fizikai értelemben vett emberre vonatkozott, és a személy minőség a státusokkal összefüggésben merült fel.¹² Így szükségszerűen nem beszélhetünk olyan kimunkált szerzői jogról, amely a szerzőt, mint személyt védte volna. (Az általános személyiségi jog Gierkénél merül fel először; a szerző későbbi személyhez fűződő jogai is ebből származtathatók.)

Az ókori Rómában jogsértő magatartás leggyakoribb formája, a plágium erkölcsi kategória volt. A *plagiatum*¹³ szó eredetileg emberrablást jelentett rabszolgává vétel céljából¹⁴; emellett azonban „gyermekrablás” értelemben is használták.¹⁵ Ebből fejlődött ki a szerzői jogban használatos plágium kifejezés. A szó eredete jól mutatja, hogy az ókori Rómában megjelent a szerző és a műve közötti kapcsolat, mely eszerint leginkább a szülő és a gyermeke közötti kapcsolathoz hasonlatos. Az anyaság teremtés; ugyanúgy, ahogy az alkotói folyamat. Előbbinek eredménye a gyermek, utóbbinak a szerzői mű, a „quasi gyermek”.

Az ókori Rómában azonban nem beszélhetünk még szerzői jogról, mert a vagyoni oldal jogosultságai többnyire hiányoztak. A szerzői mű pedig nem ritkán *accessio*-nak számított az őt hordozó földolog mellett¹⁶, így annak tulajdonjoga a hordozó tulajdonosát illethette az *accessio cedat principali*¹⁷ elve alapján.

A középkorban a szerzői jog a közjog területére tartozott. A védelem korporális volt: a művet illetve, a védelmet megvalósító jogokat nem a szerző, hanem a mű felhasználására privilégiummal rendelkező kiadó vagy nyomda gyakorolta.¹⁸ A privilégiumokat – szerzői jogi jogszabály híján – privilégiumlevelekben rögzítették a nyomdák, kiadók számára.¹⁹ Ennek példája az az 1469-es velencei privilégium, amelyben Velence meghatározott művek nyomtatásának jogát a város területén öt évre, ünnepélyes hangnemben egy Johannes mester nevű nyomdászra ruházta.²⁰ A piac ilyen módon, privilégiumokkal történő szabályozása a piac felügyelhetőségének megerősítését és a cenzúra biztosítását szolgálta.

Kérdés, vajon az ókori eredetű „quasi gyermek” felfogás, a szerző és a mű közötti kapcsolat kezdetleges szintű elismerése vajon hová tűnt a középkorban? Bizonyosan nem foszlott semmivé, tekintve, hogy bizonyos esetekben a szerző is kaphatott a művével való kizárólagos rendelkezésre szóló privilégiumot.²¹ Ezt példázza az 1486-ban Velencében kibocsátott privilégium, amely felhatalmazta Marcus Antonius Sabellus szerzót, hogy ő és csakis ő dönthesse el, mely városban és mely nyomdánál nyomtatja ki a Velence történetéről szóló művét.²²

Elmozdulást jelentett a magánjog felé, amikor a kiadó jogosultságát dologi jogi eszközökkel védték, ennek megsértése a lopáshoz volt hasonlatos.²³

A francia természetjog volt az első, amelynek hatására a privilégiumokon alapuló szabályozást egyfajta dologi jogi szemlélet váltotta fel: a szellemi alkotások is a magántulajdon oltalma alá kerültek.²⁴ Ezen a ponton vált a szerzői jog magánjoggá és egyben modern joggá.

Később megjelent egy kötelmi jogi védelmi eszköz: a római jogban ismert *actio negatoria* mintájára képzett kereset, az *actio negatoria utilis*,

mellyel a művet jogtalanul felhasználó kiadótól a jogalap nélküli gazdagodás elvételére volt lehetőség.²⁵

Az *actio negatoria* eredeti formájában, mint római jogi védelmi eszköz a szolgálomakkal állt kapcsolatban. A szolgálmi jogosult *vindicatio*jának ellenkeresete volt, amelyet a telektulajdonos indíthatott meg azzal szemben, aki őt telke használatában jogosulatlanul zavarta.²⁶

A szerzői jog eddig felsorolt állomásaiban közös vonás, hogy nem a mű szerzőjét, hanem a kiadóját részesítették védelemben. Ettől eltérő szemléletet tükröz az 1710-es angol szerzői jogi törvény, az Act of Anne (Stuart Anna statútuma). Ez az első modernnek tekinthető szerzői jogi törvény,²⁷ ami radikális újítást hozott abban, hogy a szerzői jog tulajdonosa a szerző,²⁸ aki egyébként ezt a jogát átruházhatta. A művön fennálló védelem legfeljebb 28 év lehetett: az első tizenégy évben a szerzői jogok a szerzőt illették,²⁹ melyeket ugyanennyi időre megújíthatott.³⁰ Ezt követően azonban óhatatlanul közkinccs lett a mű.³¹

Az angol szabályozás által szabaddá tett úton indult el és haladt tovább a többi ország modern szerzői jogi szabályozása: elsőként az USA, majd Franciaország a 18. században, a 19. században pedig a német nyelvterület is csatlakozott hozzájuk Poroszország, majd Bajorország révén.³²

A korábban említett ciklus – amely a közjogból indult és a közjoggal való részleges érintkezéssel zárul – az árva mű kategóriájának megteremtésével és a rájuk vonatkozó szabályozás bevezetésével ér körbe.

3.AZ ÁRVA MŰVÉ MINŐSÜLÉS KRITÉRIUMAI

3.1. MEGTESTESÜLÉS A KÜLVILÁGBAN

Korábban említettem, hogy megragadhatjuk a szerzői jogot, mint az alkotó ember kreativitását védő joganyagot. A kreativitás azonban önmagában védhetetlen, hiszen megfoghatatlan, a külvilágban nem realizálódó jelenség.

Minden szerzői művet a kreativitás hoz létre. Az alkotó elméjében megszületett ötlet, amely az alkotási folyamat során megtestesül valamilyen műtípusba tartozó műben. Kérdés, hogy ez a bizonyos „szikra”, amely előfeltétele a szerzői műnek, ez az ötlet, ihlet vagy gondolat, részesíthető-e védelemben.

Véleményem szerint önmagában állva nem, legalábbis ingoványos területre vezetne. Tudjuk, hogy a büntetőjogban a gondolat önmagában nem büntethető. A bűncselekménynek valamilyen módon meg kell jelennie a külvilágban ahhoz, hogy egyáltalán létezőnek tekintsük, és szankcionáljuk. Ha valaki csak gondol egy büntetendő cselekmény elkövetésére, tervezgeti azt anélkül, hogy gondolatai a külvilágba jutnának, nem követett el bűncselekményt. Teljesen logikus, hiszen az, hogy valaki mire gondol, vagy gon-

dolt egy adott időpontban, nem bizonyítható. Ha mégis megkísérelnénk, ez gyanúsítgatásnak és találgatásnak szolgáltatna táptalajt.

Ugyanezen logika alapján, ha egy alkotó fejében megjelenik egy ötlet, például egy írásmű ötlete, de a folyamat itt megáll és az ötlet a továbbiakban a külvilággal nem érintkezik, nincs mit védelem alá helyezni. Az ihletnek, a kreativitásnak meg kell testesülnie a külvilágban ahhoz, hogy jogi eszközökkel védeni lehessen. Valamely ötlet önmagában nem lehet szerzői jogvédelem tárgya.³³ A megtestesülés alatt nem a rögzítettséget értem, ugyanis a jog nem köti a szerzői jogi védelmet a rögzítettséghez – egy improvizáció is részesülhet ilyen oltalomban -, hanem a külvilágban való megjelenést.

A megtestesülés olyan feltétel tehát, mely nem csupán az *árva művé*, hanem egyáltalán a *művé* minősítés alapvető követelménye. Ezen ponton az ismert szerzős és az árva művek - egy tőről fakadva – egyelőre nem különülnek el egymástól.

3.2. EGYÉNI, EREDETI JELLEG

A magyar jogban a szerzői művet a szerzői jogi védelem a mű eredeti, egyéni jellegénél fogva illeti meg.³⁴ Ez az alkotásokkal szemben támasztott első olyan kritérium, amely annak feltétele, hogy a művet megillessze a „szerzői mű” minőség és szerzői jogi védelem álljon fenn rajta.

Ahhoz azonban, hogy el tudjuk dönteni, egy mű rendelkezik-e „egyéni”, „eredeti” jelleggel, tudnunk kell, mit értünk ez alatt. Vajon ez az alapvető követelmény egyben elegendő a védelemhez, vagy szükséges(ek) további feltétel(ek) is ahhoz, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt álljon? Lehet-e egy jóerkölcsbe ütköző, vagy illegálisan létrehozott mű (pl. középületre fújt graffitit) egyben szerzői mű? Elismerjük-e a szerző és az alkotás közötti kapcsolatot ilyen esetekben, és ha igen, érdemesnek tartjuk-e a védelemre?

Egy olyan objektív kiindulópontot kell keresnünk, amely meghatározza, mi minősül egyéninek, eredeti jellegnek. Mivel nincs egy erre felállítható „szabványmérce”, kénytelenek vagyunk a másik oldalról megközelíteni a kérdést, és egyfajta negatív definíciót alkalmazni: mi *nem* minősül annak? Az Szjt. Szövegében megtalálható a válasz.³⁵

A törvény kiveszi a szerzői jogi védelem alól – többek között - a jogszabályokat, közjogi szervezetszabályozó eszközöket (bár az Szjt. még a korábbi megnevezést használja), a bírósági és hatósági határozatokat, a sajtóközlemények alapjául szolgáló napi híreket és tényeket, ötleteket, eljárásokat és a folklór kifejeződéseit. Itt utalnék vissza a graffiti problematikájára, amelyet többféleképpen foghatunk fel. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szerint amennyiben a graffitit nem rendelkezik a védelemhez szükséges egyéni- eredeti jelleggel, nem áll fenn rajta a védelem, azonban amennyiben rendelkezik ezzel, besorolható az Szjt. 86. § (3) bekezdése, nevezetesen az „egyéb szellemi alkotások” kategória alá. Ez elvileg azt jelentené, hogy az

szóban forgó alkotás védelem tárgyát képezi, azonban a graffiti közterületi falra írásával közkinccsé válik, így szabadon felhasználható.³⁶ Faludi Gábor véleménye szerint a graffitit tekinthetjük a folklór kifejeződésének, s így kivehetjük a szerzői jogi védelem alól.

Látható tehát, hogy olyan „művek” is, amelyek több esetben szellemi munka és kreativitás eredményei, kieshetnek a szerzői jogi védelem alól. Ennek indoka a társadalmi szükséglet ezeknek a műveknek a minél szélesebb körű felhasználására.

Az egyéni, eredeti jelleg tehát a magyar szerzői jogi törvény jelenlegi felfogása alapján nem objektíven meghatározható fogalom. Tartalmát a bírói jogalkalmazás és az egyes esetekben segítségül hívott Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei alakítják ki esetről esetre.

Ahhoz tehát, hogy egy alkotáson fennálljon a védelem, elegendő a mű egyéni, eredeti jellege. Ez maga után vonja azt a következtetést, hogy a szerzői jogi védelem nem köthető esztétikai vagy erkölcsi kitételekhez.³⁷ A szerzői jog az a pont, ahol a jog és a művészet találkozik, és az alkotás művészi értékének megítélése már a művészet terepébe való beavatkozással járna. Ugyanígy az erkölcs esetében is, habár a jog és az erkölcs összefonódása bonyolultabb és szükségszerűbb. Mégis, ha erkölcsi alapokra kívánnánk fektetni egy mű szerzői jogi védelmét, igen nagy bizonytalanság keletkezne abból a magától értetődő tényből fakadóan, hogy minden ember erkölcsi toleranciaküszöbe más és más. Így a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző mű (pl. pornográf fotósorozat, gyűlöletbeszédet megvalósító írásmű) is részesül – elvileg – védelemben, azonban ha ezek a művek felhasználhatók lennének, az a törvényes jogtalanság helyzetét eredményezné. Sok esetben ezeknek a műveknek már a létrehozatala is illegális, azonban felhasználásuk mindenképpen jogsértő. Így kiküszöbölhető az erkölcs, mint szerzői jogi mérce alkalmazhatatlansága és az erkölcsi minőségre tekintet nélkül létrehozott művek közötti problematikus szakadék. Ha pedig egy művön elméletben fennáll a védelem, de a mű jogszerűen nem felhasználható – mert pl. jóerkölcsbe ütközik -, akkor gyakorlatilag nincs is értelme létrehozni a művet.

Az egyéni, eredeti jelleg - mint a szerzői jogi védelem követelménye -, magától értetődően nem csak az ismert szerzős, de az árva művek esetében is fennáll. Itt még szintén nem különül el a szerzős és a szerző nélküli mű, a következő lépcsőfok azonban már az árva művek legfontosabb *differentia specificája* lesz.

3.3. ISMERETLEN VAGY NEM FELLEMLHETŐ SZERZŐ

Az előző két kritérium (megtestesülés és egyéni, eredeti jelleg) még kizárólag a szerzői művé minősülés feltételei, tehát minden mű – legyen az árva vagy nem árva – tekintetében kívánatos. Az itt vizsgált kitétel azonban – a

szerző ismeretlen, vagy nem fellelhető – már kifejezetten az árva művekre vonatkozik.

Az árva mű fogalmát a különböző források eltérően használják.

Az Európai Bizottságnak a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről szóló ajánlása alapján az árva mű olyan szerzői jogi védelem alatt álló alkotás, amelynek jogosultját nehéz vagy lehetetlen felkutatni.³⁸

Az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (a továbbiakban: Szt.) vonatkozó alcíme így szól: „a felhasználás engedélyezése ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotása (árva mű) esetén”. Az 57/A § (1) bekezdéshez tartozó kommentár szerint pedig: „árva műről akkor beszélhetünk, ha a szerző személye vagy tartózkodási helye ismeretlen, és emiatt a felhasználás engedélyezése a szerző részéről nem lehetséges”.

Az Szt. felhatalmazása alapján alkotott, az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. (V. 8.) Korm. Rendelet (a továbbiakban: Korm. Rendelet) alapján árva mű az olyan alkotás, amelynél a felhasználás engedélyezésére jogosult személy (a továbbiakban: a szerző) ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik.³⁹ Itt már megtaláljuk a hiányzó láncszemet, nevezetesen, hogy az egyszerűség kedvéért „szerző” kategóriája alá értjük a szerzői jog egyéb jogosultját.

Tarr Péter szerint: „árvának azt a művet kell tekinteni, amely felhasználásának engedélyezésére jogosult (szerző, jogutód, kiadó, egyéb jogosult) ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik”.⁴⁰

A meghatározások között tehát – kisebb eltérésekkel – egyetlen kritérium dominál: a mű akkor árva, ha szerzője ismeretlen, vagy ismeretlen helyen tartózkodik. Hasonló a helyzet, mint a szerzői művé minősülés esetében az egyéni, eredeti jelleg vizsgálatánál; már tudjuk, mi az árva művé minősülés alapvető kritériuma. Kérdés, hogy ez egyben elegendő is-e, vagy árnyalunk kell-e a fogalmat más feltételek bevezetésével?

Véleményem szerint célszerű megvizsgálni az utóbbi lehetőséget, és az árva mű fogalmát olyan lehetséges fogalmi kritériumokkal kapcsolatba hozni, amelyek részei kellene, hogy legyenek a meghatározásnak, vagy valójában már részei is, mintegy „rejtőzködő” jelleggel.

Az alábbiakban a védelmi idő számításának különleges eseteiről lesz szó.

4. A VÉDELMI IDŐ SZÁMÍTÁSÁNAK NEHÉZSÉGEI

Hatályos magyar szerzői jogunkban a szerzői jogok a szerző életében és a szerző halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.⁴¹

E főszabály az árva művek esetében nem mindig alkalmazható.

Ha a szerző nem ismert, nagy valószínűséggel nem tudjuk azt sem, életben van-e. Ily módon nem lehet eldönteni, hogy a védelem fennáll-e a művön – azért, mert a szerző életben van, vagy mert a halálától számított hetven év még nem telt el.

A szerzői jogi törvény azonban olyan esetre is tartalmaz rendelkezést, ha nem számíthatjuk a szerző halálát követő év első napjától a védelmi időt (például mert a szerző ismeretlen), és a művet a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozták nyilvánosságra.⁴² Ilyen esetben a mű közkinccs. Vagyis egy olyan - akár ismeretlen - szerzős mű, amelyet nem hoztak nyilvánosságra, ám ismerjük a létrehozatal dátumát, és ebből biztosan megállapíthatjuk, hogy védelmi ideje letelt, nem részesül többé védelemben. Ilyen esetben az árva mű felhasználására nem szükséges hatósági engedélyt kérni.

Kézenfekvőnek tetszik továbbá a 31. § (3) bekezdés alkalmazása: ha a szerző személye nem állapítható meg, a védelmi idő a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.⁴³

Felmerül a kérdés, kell-e engedélyt kérni azoknak az árva műveknek a felhasználására, amelyeknek szerzője ismeretlen – így nem tudjuk az ő életben léte vagy halálának időpontja alapján számítani a védelmi időt -, a létrehozatal időpontja nem ismeretes, ennek folyamán nem alkalmazható a fenti szabály a létrehozását követő év első napjától számított hetven éves védelmi időre, valamint a művet nem hozták nyilvánosságra - így annak időpontjához sem köthetjük a védelmi időt.

5. AZ ÁRVA MŰVEK ÉS A PLÁGIUM KAPCSOLATA

A szerzői jog történetében attól kezdve, hogy a szerző és műve közötti kapcsolatot elismerték, erkölcsi, majd jogi eszközökkel szankcionálták a más szellemi termékének „eltulajdonítását”.

A szerzői jog kettős jellegéből fakadóan a jogsértések igen sokszínűek lehetnek e területen. Előfordulhat pusztán a vagyoni, és pusztán a személyhez fűződő jogok megsértése, de a két eshetőség kombinációja is. A modern jogban a plágium intézménye a szerzői jog megsértésének olyan módja, melynek során a szerző személyhez fűződő jogai sérülnek.

A kanadai szerzői jogi törvény nem tartalmaz plágium-fogalmat, de a szerzői jog megsértésének általános megfogalmazásából levezethető.⁴⁴

A magyar törvény szintén nem nevesíti a plágiumot. A szerző személyhez fűződő jogai között azonban megtaláljuk a névfeltüntetés jogát; ez magában foglalja azt a jogot, hogy a szerzőt művén, illetve a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék,⁴⁵ valamint azt, hogy szerzői minőségét ne vonják kétségbe.⁴⁶ A plágium e két jog – a név feltüntetése és a szerzői minőség elismerése – sérelmét eredményezi, vagyis olyan szerzői

jogi jogsértésnek számít, amellyel a plagiátor a szerző személyéhez fűződő jogát sérti meg.

A plágium nem csak polgári jogi jogkövetkezményekkel járhat. A Btk. által bitorlásként nevesített tényállás a plágium büntetőjogi alakzata, azt az esetet szabályozza, amikor valaki más szellemi alkotását sajtjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak vagyoni hátrányt okoz.⁴⁷

Jelen tanulmány felveti a kérdést, kapcsolatba hozhatók-e az árva művek a plágium jelenségével. Ezt két dimenzióban vizsgálhatjuk.

Egyrészt: kiderülhet-e egy árva műről, hogy egy ismert szerzős mű plagizálása?

Másrészt: mi történik akkor, ha egy árva művet plagizálnak; egyáltalán lehet-e egy árva művet plagizálni?

Célszerű először az utóbbi kérdést megvizsgálni.

5.1. LEHET-E EGY ÁRVA MŰVET PLAGIZÁLNI?

Egy árva mű plagizálásáról akkor beszélünk, ha az ismeretlen szerző művét valaki sajtjaként tüntette fel, ezzel nem csak megsértve az ismeretlen szerző névjogát, de szerzői minőségét is elvonva.

Nyilvánvaló, helytelen lenne arra apellálni egy ilyen helyzetben, hogy mivel a mű szerzője nem ismert, tulajdoníthatjuk az ál-szerzőnek a művet. Egyrészt, mert az árva művek is védelemben részesülnek, másrészt, mert ezzel figyelmen kívül hagynánk a hatályos szabályozást arra vonatkozóan, hogy a plágium (büntetőjogi terminológiával bitorlás) polgári jogi jogsértés és bűncselekmény egyszerre. Igazságérzetünk is azt sugallja, hogy azt a művet, amely „gazdátlan” – s így a szerzője nem tud fellépni a névjoga védelme érdekében – valamiféle védelem alá kell venni az ilyen eseteket megelőzendő.

Mit tehetünk tehát, ha egy műről kiderül, hogy a szerzőjének hitt személy egy árva mű plagiátora?

Meg kell vizsgálni mindenekelőtt annak az esélyeit, hogy erre a tényre fény derül. A legegyszerűbb – és legegértelműbb – mód az, ha a szerző felbukkan, észleli a jogsértést, majd bizonyítván szerzőségét fellép ellene. Ebben az esetben az árva mű gazdára talál, aki magához veszi a Szellemi Tuladon Nemzeti Hivatalától (a továbbiakban SZTNH) a vagyoni jogok gyakorlását, a személyhez fűződő jogainak gyakorlását pedig „feléleszti”. Egy felbukkanó, bizonyított szerző gond nélkül érvényesítheti a névfeltüntetéshez és a szerzői minőség elismeréséhez fűződő jogát.

Abban az esetben azonban, ha a szerző nem bukkan fel, csökken a plágium leleplezésének esélye. Jó módszer lehet az SZTNH honlapján található árva művek nyilvántartásába való felvétel, így bizonyos paraméterek (pl. cím, műfaj, hordozó) alapján azonosíthatóvá válik a mű. A fő probléma ezzel a megoldással, hogy az SZTNH csupán a felhasználási engedéllyel

érintett művekről vezet nyilvántartást.⁴⁸ Vagyis azok az árva művek, amelyek felhasználását senki nem kérelmezte, nem szerepelnek az adatbázisban.

Ha valamilyen módon mégis napvilágra kerül, hogy egy árva művet plagizáltak – és a plagiátor ismert –, de a szerző nem bukkan fel, hogy személyhez fűződő jogait érvényesítse, nincs mit tenni. A szerző személyhez fűződő jogai főszabályként személyesen érvényesíthetők. Abban az esetben, ha a szerző a felhasználási szerződésben kifejezetten hozzájárult ahhoz, hogy a felhasználó bizonyos személyhez fűződő jogait gyakorolhassa, van rá lehetőség, hogy a felhasználó érvényesítse ezeket, azonban plágium esetén nyilvánvalóan nem beszélhetünk felhasználási szerződésről. A plágium központi eleme, hogy a szerző hozzájárulása nélkül történik a felhasználás.

Itt jutna szerephez az SZTNH. Azonban erről a szervről tudjuk, hogy az árva művek felhasználására vonatkozó engedélyek kiadásáért felel (e körben), az engedély pedig legfeljebb a vagyoni jogok gyakorlására terjedhet ki, hiszen az SZTNH nem gyakorolhatja az ismeretlen szerző helyett a személyhez fűződő jogokat. Tudjuk továbbá, hogy szankcionálási jogköre sincs⁴⁹, az esetleges jogsértés esetén csak a felbukkanó szerző érvényesítheti az igényét.

Mindez felveti a kérdést: megállapítható-e ezek alapján, hogy az árva művek – gyakorlatilag – szabadon plagizálhatók?

A jog nem tesz különbséget a szerzői jogi jogsértések között aszerint, hogy a személyhez fűződő vagy a vagyoni jogok megsértése-e a súlyosabb, mégis azt mondhatjuk – praktikusán szemlélve -, hogy az árva mű szerzőjének sokkal kisebb hátrányt okoz, ha művét az engedélyezett 5 évnél tovább, esetleg engedély nélkül használták fel, mint ha kétségbe vonták szerzői minőségét és művét „eltulajdonították”. Ennek a „súlyozó” különbségtételnek egy árva mű szempontjából a gyakorlatban nincs értelme, hiszen a különböző természetű jogsértésekkel szemben egységesen a felbukkanó szerző léphet(ne) fel.

Az SZTNH jelenlegi jogköre tehát az árva művek problematikájának – „gazdátlanságának” – csupán egyik dimenzióját oldja meg; nevezetesen azt, hogy a szerző anonimitása ellenére is felhasználhatóak legyenek. Egy sokkal fontosabb problémát azonban, mely szintén a szerző ismeretlenségéből adódik, érintetlenül hagy. Ez pedig az árva műveket érintő jogsértések esete. Hepp Nóra árva művekről szóló tanulmányának a címe így kezdődik: „szabad az út a rejtett műalkotások feltárására”. Hozzá kell tennünk: a „rejtett műalkotások” jogsértő felhasználása előtt úgyszintén.

Véleményem szerint alapvető fontosságú lenne az árva művek védelmének garanciális jelleggel való kidolgozása, hogy a potenciális jogsértő felhasználót ne csupán moralitása tartsa vissza a jogosulatlan felhasználástól, hanem a magyarországi árva mű-rezsim mögött álló kényszerítő erő, amelytől a jog (szűkebben maga a szerzői jog is) működőképessé válik.

A jelenlegi szabályozás dogmatikailag hiányosan igazolt. Való igaz, hogy a szerzői jog alapvető elve a személyhez fűződő jogok átruházhatatlansága – kevés kivételtől eltekintve –, de véleményem szerint ez az indokolás nem állja meg a helyét, amikor az árva művek védelmi garanciái iránti érdekek kerül összeütközésbe.

Mérlegelnünk kell: melyik az erősebb, pártolandóbb érdek: az, hogy a szerző anonimitása esetén ne fosszuk meg őt személyhez fűződő jogai gyakorlásától, vagy az, hogy az ismert szerzős művekhez hasonlóan az árva műveket is megillessék az elvi szinten deklarált védelem mögött a védelem tartalmát képező garanciák.

Azzal, hogy a szerzői jog anyaga az árva művek engedélyezési rendszerével gazdagodott, a jogalkotás – nagyon helyesen! – a „hétköznapi” művek szintjére próbálta emelni az árva műveket. Nincsenek többé kizárva a „forgalomból”, meghatározott feltételek mellett jogszerűen felhasználhatók.⁵⁰ (Megjegyzendő, hogy a szabályozás bevezetését megelőzően az ilyen művek engedély nélküli felhasználása jogsértésnek minősült. Nem lehetett azzal mentesülni ez alól, hogy a felhasználó nem találta a szerzőt. A gyakorlatban tehát az ismeretlen szerzős művek felhasználása komoly akadályokba ütközött.)

Hozzá kell tenni azonban, hogy az árva művek „egyenjogúsítását” célzó folyamat a Korm. rendelet megalkotásával nem ért véget. Szükség van egy olyan szabályozás kidolgozására, amelyben az árva művek a védelem szempontjából is az ismert szerzős művek rangjára emelkednek.

A védelem kiteljesedését az jelentené, ha meghatározott személy vagy szerv mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogok védelmében felléphetne árva mű esetén. Ez a személy, ill. szerv kézenfekvő megoldás szerint az árva művet a felhasználás esetén képviselő személy, vagy az engedélyt kiadó hatóság lehetne.

Egy fokkal gyengébb, de még mindig nagy előrelépést jelentő védelmi szintet jelentene, ha legalább a vagyoni jogok védelmére lehetőséget kapna az engedélyező szerv vagy a felhasználó. Utóbbi megoldás – a felhasználó általi jogérvényesítés – nyilvánvalóan csak a felhasználás alatt álló árva művek esetében volna alkalmazható. A hatóság azonban a felhasználással *nem* érintett árva művekkel kapcsolatos jogsértéseket is megakadályozhatná. Ehhez két dologra lenne szükség: egyrészt egy folyamatosan bővülő, újabb-és újabb felbukkanó árva műveket lajstromozó adatbázisra, függetlenül attól, hogy a mű felhasználás alatt áll-e, vagy sem; másrészt szankcionálási jogkörre a hatóság részéről. A kettő összekapcsolásával: ha a hatóság észleli, hogy egy, az adatbázisában található árva művön fennálló szerzői jogot megsértették, felléphet a jogsértő helyzettel szemben.

Eddig a védelem kiterjesztésének alternatíváit vettük számba. Lehetőséges megoldási mód azonban a védelem ellenkező irányba való mozdítása, azaz a védelem csökkentése.

Az árva művek jelenleg félúton állnak a védett (engedélyköteles) és a védelem alatt nem álló művek között azzal, hogy engedély nélküli felhasználásuk jogsértő, az SZTNH-nál lehetőség van engedély kérésére, de a szervnek szankcionálási jogköre nincs. Az „ilyen is – olyan is” helyzet megoldása nem csak a védelem magasabb szintre emelése, de a védelem csökkentése, ill. megszüntetése irányába is elképzelhető.

Eszert az árva művek a közkinccs kategóriába tartoznának, vagy szabadon felhasználhatók lennének. Ez a forgatókönyv lényegesen leegyszerűsítene a védelemmel kapcsolatos kérdéseket, azonban több szempontból aggályos volna. Egyrészt problémákat vetne fel a szerző felbukkanása. Egy meghatározott ideig szabad felhasználás alatt álló mű (újboldi) engedélykötelessé tétele és a korábbi felhasználások nyomán követése, esetleg visszamenőlegesen díjkötelessé tétele képtelen vállalkozás. Másrészt az árva művek közkinccs tétele a jelenleg hatályos szabályozási szint és a vele megvalósuló eredmények eltörlését jelentené. A jog pedig olyan terület, ahol a visszafelé mutató fejlődés nem kívánatos jelenség.

Megvizsgáltam tehát az árva művek plagizálásának problémáját. Felvázoltam, mi történhet, illetve mi történhetne a szabályozás szintjének változtatása esetén. A plágium körében választ kell azonban adni arra a kérdésre is, mi történik, ha egy árva műről kiderül, hogy plágium?

5.2. LEHET-E EGY ÁRVA MŰ PLÁGIUM?

Logikusan végigvezetve: ha egy árva mű plágiumnak bizonyul, a valódi szerző felléphet a személyhez fűződő jogai érvényesítése érdekében. Mivel a plagiátor nem ismert – hiszen árva műről van szó – egyéb lehetőség híján a felhasználóval szemben léphet fel a szerző. Még ha a felhasználó jóhiszemű volt is, a szerző kérheti pl. a felhasználástól való eltiltást, illetve a gazdagság megtérítését, valamint a szerzősége bíróság általi megállapítását. A probléma megoldódik, az „árva mű” gazdára talál, a jogellenes felhasználás megszűnik.

Ez a forgatókönyv azonban véleményem szerint egy olyan ellentmondást tartalmaz, amely a kiindulóponttól teszi megkérdőjelezhetővé a gondolatmenetet. Felvetődik a kérdés: *lehet-e* egyáltalán egy árva mű plágium? Véleményem szerint a válasz: nem.

A plágium központi eleme, hogy a plagiátor a valódi szerző névjogát sérti meg azzal, hogy a művet sajátjaként tünteti fel, ezzel kétségbe vonva a szerző szerzői minőségét.

Az árva mű fogalmának központi eleme pedig: nem áll rendelkezésünkre a mű megalkotójára vonatkozó információ, vagyis nem tudjuk, ki a szerzője, vagy a szerző nem fellelhető.

Hogyan lehetséges tehát, hogy egy személy *egyszerre* a sajátjaként tünteti fel egy másik személy művét, de közben saját magára vonatkozó információ nincs a művön? A helyzet eleve ellentmondást rejt magában.

Ennek bizonyításához vegyünk egy példát a gyakorlatból; egy esetet, ahol elvileg megvalósulhatna a tétel, hogy egy árva műről kiderülhet: egy másik, nem-árva mű plagizálása.

Ha valaki a szerző engedélye nélkül lemásolja a művet, majd terjeszti (pl. árulja, vagy ingyen osztogatja az utcán) a szerző hozzájárulása nélkül és a szerző nevének mellőzésével – esetleg ismeretlen szerzős műként feltüntetve a művet –, egyértelműen szerzői jogi jogsértés követ el, hiszen engedély nélkül használta fel a művet. Kérdés, hogy ezzel plágiumot valósított-e meg. Itt ismét utalnom kell a szerzői jog kétarcúságára: el kell különítenünk a személyhez fűződő és a vagyoni jogok megsértésének eseteit. A plágium a szerző személyhez fűződő jogainak olyan megsértése, ahol a jogsértő úgy vonja kétségbe a szerző szerzői minőségét, hogy a művet sajátjaként tünteti fel. Ebben az esetben erről nincs szó. A jogsértő a konkrét példában a vagyoni jogokat, szűkebben a többszörözés és terjesztés jogát sértette meg. Felmerülhet természetesen, hogy a szerző személyhez fűződő jogai is sérültek azzal, hogy a nevének feltüntetését engedélye nélkül mellőzték; hiszen ily módon kétségbe vonták a szerzői minőségét. Ez azonban a személyhez fűződő jogok megsértésének olyan esete, amely nem plágium. (Lévé, hogy a plágium a személyhez fűződő jogok megsértésének egyik alosztala, mégpedig az, ahol a jogsértő a művet vagy annak részletét a sajátjaként tünteti fel. Emellett más jogsértési módok is elképzelhetők a személyhez fűződő jogok megsértése körében!)

Ebből egyértelművé válik, hogy a feltevés, miszerint egy árva mű lehet plágium – fogalmilag kizárt.

6. AZ ÁRVA MŰVEK ÉS AZ ÁTDOLGOZÁS KAPCSOLATA

Az átdolgozás a magyar jogban a vagyoni jogok sorában foglal helyet. A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy másnak erre engedélyt adjon.⁵¹ Az átdolgozás olyan szellemi tevékenység, amelynek eredményeképpen egy, az eredeti műből származó származékos mű jön létre⁵²; fontos feltétel azonban, hogy az új mű valamilyen új egyéni-eredeti vonást hordozzon magában. Ekkor tekinthető átdolgozásnak. Ennek hiányában a mű eltorzításáról, megcsontításáról vagy megcsorbításáról beszélhetünk, amely a szerző személyhez fűződő jogai között található integritás jogát sérti.⁵³ Ebből is látható, hogy ezen a ponton a szerző személyhez fűző-

dő és vagyoni jogai szoros összekapcsolódást mutatnak: a vagyoni jogok között helyet foglaló átdolgozás és a személyhez fűződő jogok között található integritás joga (más néven a mű egységének védelme) ugyanannak a védelemnek a két oldalát testesítik meg. A vagyoni jogok oldalán: az átdolgozás fogalmilag akkor lehetséges, ha ez a tevékenység új művet hoz létre azáltal, hogy új egyéni, eredeti jelleget ad az eredeti műhöz, és ezáltal nem sérelmes a mű integritására. Hiszen nem a meglévő mű megcsonkításáról, hanem új mű létrehozásáról van szó a meglévő mű alapján. A személyhez fűződő jogok oldalán: a mű egységének olyan megváltoztatása, amely nem éri el az (engedély alapján történő) átdolgozás minőségét, jogsértő. Mind a két rendelkezés a mű integritását védi.

Vizsgáljuk meg azt az esetet, amikor egy árva mű kerül átdolgozásra. Előrebocsátom, hogy erre jogszerűen nem kerülhet sor.

Az árva művek felhasználására kiadható engedély sajátosságai között szerepel, hogy az engedély a mű átdolgozására nem jogosítja fel a felhasználót.⁵⁴ Az SZTNH által kiadott engedély ugyanis nem tartalmazhatja az átdolgozásra való feljogosítást⁵⁵, hiszen ez a jog szoros kapcsolatban áll az integritás jogával, amely a személyhez fűződő jogok között található, ily módon a szerző gyakorolhatja. A szerző pedig esetünkben nem ismert vagy nem fel-lelhető, így engedélyt sem adhat az átdolgozásra a felbukkanásáig.

Árva mű esetén tehát a szerző felbukkanásáig a mű jogszerű átdolgozása fogalmilag kizárt.

Ez a megoldás ugyan az árva művek védelmét hivatott szolgálni, ugyanakkor a korábban kifejtett védelmi garanciák hiányában inkább korlátozza az árva művek felhasználását azzal, hogy kizárja őket az átdolgozás köréből. Az árva művekre vonatkozó szabályozás bevezetésének a célja az árva művek bevonása volt a szerzői jogi felhasználások vérkeringésébe, ám paradox módon ezzel a speciális kitételrel – miszerint az SZTNH nem adhat engedélyt az árva mű átdolgozására – egy igen jelentős felhasználási módtól zárja el őket. Az árva művek így a szerző felbukkanásáig nem vehetők alá színpadi, zenei feldolgozásnak, filmre való átdolgozásnak, valamint nem fordíthatók le más nyelvre, hogy csak néhány példát említsünk.

A tilalmat igazoló érv, mely szerint az átdolgozás joga (mint vagyoni jog) szoros összefüggésben áll az integritás jogával (mint személyhez fűződő jog) logikus ugyan, de véleményem szerint nem elégséges a szabályozás megindokolásához. Ismét az árva művek minél szélesebb jogszerű felhasználása iránti igény került szembe egy olyan szerzői jogi elvvel, amely korábbi ugyan, mint az árva művekre vonatkozó szabályozás, a gyakorlatban mégis gyengébben érvényesül, mint a felhasználás iránti társadalmi igény.

Véleményem szerint azzal, ha lehetőség volna a hatóságtól engedélyt kérni az árva művek átdolgozására, a szerző jogai nem sérülnének.

Egyrészt: az átdolgozás nem azonos a mű integritásának megsértésével (a mű csorbításával, stb.), annál magasabb szintű, védelmet élvező alkotói tevékenység. Vagyis az átdolgozással a szerző személyéhez fűződő jogai nem sérülnek. Másrészt: az átdolgozás joga és a mű egységének védelme – bár hasonló területet védenek -, külön jogcsoportban foglalnak helyet a szerzői jogon belül. Értelmetlen lépés volna mintegy külön kezelni az átdolgozás jogát a vagyoni jogok között, ha a személyhez fűződők között megvan a „párja”, amely ugyanazt a védelmi célt szolgálja. Harmadrészt: mint kifejtettem, az SZTNH-nak (sem más szervnek vagy személynek) nincs jogérvényesítési lehetősége árva művek jogosulatlan felhasználása esetén. Ha azonban felbukkan, mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogok megsértéséből származó igényét is érvényesítheti. Ismétlem: ennek feltétele azonban a felbukkanása. Attól még, mert a hatóság nem adhat engedélyt az árva mű átdolgozására, és esetleg jogosulatlan átdolgozásra kerül sor egy árva művön, nem léphet fel senki a jogsértés ellen a szerző távollétében. Nincs értelme tehát az átdolgozás jogát mintegy kiemelt jogként kezelni, amelyre a vagyoni jogokat gyakorló hatóság sem adhat engedélyt, hiszen ezzel egyfajta „alvó jog” jön létre a vagyoni jogok között, amelynek megsértése esetén a hatóság ugyanúgy nem léphet fel, mint a többi jog megsértése esetén. Ismét oda jutottunk, hogy nincs a szabályozás mögött kényszerítő erő.

Más lenne a helyzet, ha az SZTNH legalább az átdolgozás jogának megsértését szankcionálhatná. Ilyen esetben lenne értelme ezt a jogot kivételként kezelni a vagyoni jogok sorában, azonban ez súlyosabb kérdések megválaszolását követelné. Ha rögzítettük ugyanis, hogy a hatóság egy meghatározott joggal kapcsolatos igényt érvényesíthet, mi indokolná, hogy a többivel kapcsolatosan nem teheti ezt meg? Ráadásul elvi problémákat vetne fel, ha a hatóság pont azt a jogot gyakorolhatná, amely a legszorosabb kapcsolatban áll a személyhez fűződő jogokkal, amelyek – mint rögzítettük – olyannyira a szerző személyéhez kötődnek, hogy még ismeretlensége esetén sem gyakorolhatja őket senki. Ez pedig nem máshová vezetne minket, mint annak az alapvető szerzői jogi elvnek a megdöntéséhez, mely szerint a személyhez fűződő jogok átruházhatatlanok. Lehetséges megoldás, azonban az egész szerzői jogot kellene új alapokra helyezni, nem csupán az árva művek fiatal szabályozását. Ez pedig már aránytalan áldozatot jelentene.

Mivel a személyhez fűződő jogok átruházhatatlansága főszabályszerűen érvényesül, és elképzelhetők kivételek alóla – mint láttuk a korábban már hivatkozott 15. §-ban -, véleményem szerint az optimális megoldás egy új, az árva művekre vonatkozó kivétel bevezetése lenne. A törvény szerint a szerző személyéhez fűződő jogainak védelmében a szerző kifejezett hozzájárulása esetén a felhasználó is felléphet. Ennek analógiájára a jogérvényesítési igény gyakorlása az árva mű felhasználójára, vagy az SZTNH-ra is kiterjeszhető lenne.

Ennek a megoldásnak a kritikájaként hozható fel, hogy árva művek esetében azonban hiányozna egy igen fontos elem, ami a 15. §-nál megvan: a szerző kifejezett hozzájárulása. Árva művek esetében ennek beszerzése fogalmilag kizárt, hiszen ha a felhasználó kapcsolatba tudna lépni valamilyen módon a szerzővel, nem beszélhetnénk árva műről.⁵⁶ A szerző hozzájárulása azonban nem elhanyagolható elem, hiszen ezzel válik egyértelművé, hogy beleegyeznek, jogainak védelmében más lépjen fel helyette. Egy ismeretlen vagy nem fellelhető szerző esetén azonban még vélelmezni sem tudjuk, szándékában állna-e hozzájárulni a más általi joggyakorláshoz.

A probléma véleményem szerint mégis feloldható, méghozzá úgy, ha ismét szembeállítjuk egymással az ütközésben álló érdekeket, és megvizsgáljuk, melyik szorul rá jobban a védelemre. A szerző érdeke, hogy távollétében senki ne gyakorolja személyhez fűződő jogait, vagy a szerzőnek azon érdeke, hogy távollétében legyen valaki, aki fellép a jogai védelmében? Ebben a megközelítésben a szerző két eltérő érdeke áll szemben egymással, és véleményem szerint többé-kevésbé bizonyos, hogy a szerző jogvédelmi érdeke erősebb, mint a jogainak érintetlenségéhez fűződő igény.

Egy másik megközelítésben felfoghatjuk ezt a szembenállást úgy, mint a szerző és a műve érdekei közötti ütközést, ahol a szerző érdeke, hogy távollétében személyhez fűződő jogait ne gyakorolja más, a mű érdeke pedig, hogy jogsértő felhasználása esetén legyen valaki, aki fellép a védelmében. Korábban úgy aposztrofáltam a szerzői művet, mint a védelem elsődleges tárgyát. A másodlagos tárgy – a kreativitás, az alkotó tevékenység – védelme azonban csak az elsődleges tárgy védelmében képes realizálódni, „testet ölteni”. Látható tehát, hogy igen erős érdek fűződik a mű védelméhez a szerző jogainak „érintetlenül” hagyásával szemben. Ebben a megközelítésben is az az érdek lett tehát előbbre való, amely ahhoz fűződik, hogy a szerző távollétében is jogkövetkezmények fűződjenek a jogának megsértéséhez, és a mű jogosulatlan felhasználásához egyaránt.

Az eddigiekben SZTNH általi teljesebb joggyakorlás, illetve a szankcionálási jogkör mellett szóló érveket mutattam be.

Nem véletlen azonban, hogy a jogalkotó a jelenleg hatályos szabályozást úgy alakította ki, ahogy. Tekintetbe kell vennünk, hogy egy magánjogi jogosultság – nevezetesen a szerző azon joga, hogy a műve felhasználására másnak engedélyt adjon, illetve hogy meghatározott esetekben személyhez fűződő jogainak más általi gyakorlásához hozzájáruljon – a hatóság kezébe kerülve elvesztené eredeti magánjogi jellegét, és cenzúrához vezethetne.

Amennyiben ugyanis a jogsértő felhasználások feletti „örködést” nem maga a szerző, hanem egy állami szerv végezné, ez a magánjogba való aránytalan beavatkozást eredményezne.

Nem is beszélve arról, hogy a személyhez fűződő jogok egy hatóságra való átruházása ezeknek a jogoknak a központi lényegét tenné súlytalanná,

nevezetesen, hogy a személyhez – a szerzői jogban az alkotó személyhez – fűződnek.

Találhatók tehát pro és kontra érvek a jelenlegi szabályozást illetően. Az árva művek feletti védelem teljes körűvé tétele, mely az SZTNH egyfajta „mindenható” joggal való felruházását jelentené az árva műveket illetően, súlyos dogmatikai – és természetesen a gyakorlatot is vizsgálva: erőforrásbeli – akadályokba ütközne.

Célszerű tehát a hatályos szabályozást úgy tekinteni, mint a jelenleg lehetséges optimális védelmi szintet.

JEGYZETEK

¹ Konzulense: Dr. Deli Gergely Ph.D., LL.M., egyetemi docens.

² Ezúton szeretnék köszönetet mondani Faludi Gábornak, valamint Gyenge Anikónak a munkám során nyújtott értékes segítségükért.

³ COING, HELMUT: *Europaisches Privatrecht 1500 bis 1800*, 1985, Beck, München, 221.o.

⁴ CSÉCSY GYÖRGY: *A szellemi alkotások joga*, 2002, Novotni Kiadó, Budapest, 12. o.

⁵ VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Magyar polgári jog, Szellemi alkotások joga*, 2008, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 13. o.

⁶ U.o. 13. o.

⁷ STERLING, J.A.L.: *World Copyright Law*, Sweet & Maxwell, 2003, London, 7.o.

⁸ LENDVAI ZSÓFIA: Szerzői jog az ókorban, in: *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2008/3. szám, 59. o.

⁹ U.o. 60. o.

¹⁰ PECZ VILMOS (szerk.): *Ókori Lexikon*, 1902, Franklin Társulat, Budapest, I/2. kötet, 1050. o.

¹¹ LENDVAI ZSÓFIA: i. m. 78. o.

¹² POKOL BÉLA: *Középkori és újkori jogtudomány*, 2008, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 156. o.

¹³ Digesta 48, 15.

¹⁴ PECZ VILMOS (szerk.): i. m. II/1. kötet, 514. o.

¹⁵ LENDVAI ZSÓFIA: i. m. 75. o.

¹⁶ LENDVAI ZSÓFIA: i. m. 66. o.

¹⁷ FÖLDI ANDRÁS, HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*, 2009, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 335. o.

¹⁸ VÉKÁS LAJOS (szerk.): i. m. 14. o.

¹⁹ STERLING, J.A.L.: i. m. 5. o.

²⁰ Privilege of 1469 (Speyer)

²¹ STERLING, J.A.L.: i. m. 8. o.

²² Privilege of 1486 (Sabellico)

²³ COING, HELMUT: i. m. 222. o.

²⁴ CSÉCSY GYÖRGY: i. m. 14. o.

²⁵ COING, HELMUT: i. m. 222. o.

²⁶ FÖLDI ANDRÁS, HAMZA GÁBOR: i. m. 360. o.

²⁷ VÉKÁS LAJOS (szerk.): i. m. 14. o.

²⁸ STERLING, J.A.L.: i. m. 5. o.

²⁹ „The author [...] shall have the sole liberty of printing and reprinting such book or books for the term of fourteen years[...].” Act of Anne, c. 19, 1710.

³⁰ BOYTHA GYÖRGY: Szemere Bertalan és a „jövő zenéje”, in: MÁDL FERENC – VÉKÁS LAJOS (SZERK.): *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára*, 1994, Budapest, 49. o.

³¹ NÓTÁRI TAMÁS: *A magyar szerzői jog fejlődése*, 2010, Szeged, Lectum Kiadó, 332. o.

³² U. o. 332. o.

³³ Sztj. 1. § (6) bek.

³⁴ Sztj. 1. § (3) bek.

³⁵ Sztj. 1. § (4), (5), (6), (7) bek.

³⁶ SZJSZT-08/11.

³⁷ POGÁCSÁS ANETT: Szerzői jogdíj mint kártérítés? Egy szerződésszegés különös esete szerzői jogi szemmel, in TATTAY LEVENTE – FICSOR MIHÁLY (SZERK.): *Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából*, 2009, 271. o.

³⁸ HEPP NÓRA: Szabad az út a rejtett műalkotások feltárására, avagy az árva művek szabályozása a szerzői jogban, in *Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről*, 2009, 229. o.

³⁹ 100/2009. (V.8.) Korm. Rendelet 1. § (1)

⁴⁰ TARR PÉTER: Árva művek a szerzői jogban, in *Ügyvédek Lapja* 2009/6. szám, 28. o.

⁴¹ Sztj. 31. § (1)

⁴² Sztj. 31. § (7) bek.

⁴³ A mű nyilvánosságra hozatalával lehetővé válik a mű engedély nélküli felhasználása (szabad felhasználás). A nyilvánosságra hozatalról a szerző határoz. A szerző személyhez fűződő jogai azonban – néhány kivétellel – a szabad felhasználás esetén is tovább élnek!

⁴⁴ Copyright Act of Canada, Section 27.

⁴⁵ Sztj. 12. § (1) bek.

⁴⁶ Sztj. 12. § (4) bek.

⁴⁷ Btk. 329. § (1) bek. a) pont

⁴⁸ Korm. rend. 8. § (1) bek.

⁴⁹ HEPP NÓRA: i. m. 232. o.

⁵⁰ TARR PÉTER: i. m. 30. o.

⁵¹ Sztj. 29. §.

⁵² HEPP NÓRA: i. m. 231. o.

⁵³ Sztj. 13. §.

⁵⁴ Sztj. 57/A. §. (1) bek.

⁵⁵ HEPP NÓRA: i. m. 231. o.

⁵⁶ PETKÓ MIHÁLY: Az „árva” művek szabályozásáról, in: *Magyar jog és külföldi jogi szemle* 2011/3. szám, 176. o.